

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-29>

УДК 339.9: 633.1(100)(063)

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ЗЕРНА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

CURRENT TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE WORLD GRAIN MARKET IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Побоченко Леся Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3094-6417>

Татаренко Наталія Олексіївна

кандидат економічних наук, професор,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8811-3012>

Прокоп'єва Аліна Анатоліївна

кандидат економічних наук,
Національний авіаційний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6745-0485>

Pobochenko Lesya, Tatarenko Nataliia, Prokopieva Alina
National Aviation University

Стаття присвячена дослідженню сучасних трендів розвитку світового ринку зерна та місця України на ньому в умовах війни. Підкреслено, що в умовах російсько-української війни хоча і вторгнення росії значно позбавило Україну можливості експорту зернових культур, але країна продовжує бути одним з провідних виробників та експортерів зернових у світі. Визначено, що з початку російської агресії, світ став відчувати недостатність української пшениці, і хоча експорт пшениці з Аргентини, Індії та України може скоротитись прогностичні дані Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО) говорять про збільшення виробництва, експорту та запасів пшениці у світі. Проаналізовано основні країни-виробники, експортери пшениці, а також виділені головні країни-імпортери української пшениці. Оцінено динаміку світового виробництва, пропозиції та запасів фуражних зернових культур в даний період та їх прогноз.

Ключові слова: продовольча безпека, світове виробництво зернових, ФАО, країни-виробники, індекси цін, ринок зернових, експортний потенціал, світові експортери, ринок продовольчих товарів.

Ukraine occupies an important place in the world grain market and is a guarantor of global food security, and has great potential for increasing grain production and export. Our country is one of the five largest grain exporters in the world in terms of export volumes. At the same time, Ukraine exports 75% of its production, while domestic consumption is only 20-25%. Thus, the country supplies food to three times more people outside its borders than the population of Ukraine. More than 400 million people in the world depend on grain supplies from Ukraine. The purpose of this study is to determine the current trends in the development of the world grain market and the place of Ukraine in it in the conditions of the war in Ukraine. The theoretical basis of this article is the modern principles of science and the theoretical and applied principles of the development of the grain market of Ukraine, scientific works and practical –studies of both domestic and foreign economists in this field, as well as regulatory and statistical materials. The article is devoted to the study of modern trends in the development of the world grain market and the place of Ukraine in it in the conditions of war. It is emphasized that in the conditions of the Russian-Ukrainian war, although the invasion of Russia significantly deprived Ukraine of the opportunity to export grain crops, the country continues to be one of the leading producers and exporters of grain in the world. It was determined that since the beginning of the Russian aggression, the world began to feel the insufficiency of Ukrainian wheat. The main producing countries and wheat exporters were analyzed, as well as the main importing countries of Ukrainian wheat were highlighted. The dynamics of world production, supply and stocks of fodder crops in the current period

and their forecast are evaluated. Ukraine is an important player in the world grain market and has the potential to increase production and export of grain, which is an important element of food security in the world. Despite the war, agricultural products continue to be the main source of foreign exchange earnings for Ukraine. In 2022/23, Ukraine will still enter the TOP-10 world producers of major grain crops, despite Russia's military aggression on the territory of our country.

Keywords: food security, world grain production, FAO, producing countries, price indices, grain market, export potential, world exporters, food market.

Постановка проблеми. Україна займає важливе місце на світовому ринку зернових та є гарантом глобальної продовольчої безпеки, і має великий потенціал для збільшення виробництва та експорту зерна. Україна є одним з п'яти найбільших експортерів зернових у світі. При цьому вона експортує 75% свого виробництва, тоді як внутрішнє споживання становить лише 20–25%. Відповідно, країна забезпечує їжею утричі більше людей за її межами, ніж населення України. Понад 400 мільйонів людей у світі залежать від поставок зерна з України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах російсько-української війни ґрунтовні дослідження ролі сільськогосподарської галузі проводять вчені Київської школи економіки, експерти українського Клубу аграрного бізнесу, Міністерства закордонних справ України. А питанням впливу АПК України на світові аграрні ринки та продовольчу безпеку досліджують також зарубіжні вчені: Banse, Câmpreanu, Celi, Fiott, Glauben, Ghosh & Bhowmick, Oxford Analytica, Peterson.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну увагу з боку вітчизняних та зарубіжних авторів щодо питань розвитку міжнародного продовольчого ринку та забезпечення населення продовольством в умовах кризи, доцільно зауважити, що дослідженням питань щодо трансформації світового ринку зерна та місця України на ньому в умовах російської агресії не можна назвати вичерпними.

Формулювання цілей статті. Метою даного дослідження є визначення сучасних трендів розвитку світового ринку зерна та місця України на ньому в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна є однією з провідних країн світу, які експортують основні зернові культури. Але російська агресія вкрай негативно вплинула на аграрний сектор України і під загрозу потрапила продовольча безпека в усьому світі [3].

Україна є виробником та експортером значної кількості життєво важливих зернових

культур, які забезпечують міжнародну продовольчу систему. Залежність світу від українських зернових культур може стати серйозною проблемою в разі продовження війни та загострення геополітичної ситуації. Згідно з даними Світового банку, країни з низьким і середнім рівнем доходів можуть стати жертвами "посилена голоду та відсутності продовольчої безпеки" в результаті вторгнення росії в Україну [1].

Зернова культура пшениця займає третє місце в світі за площею після рису та кукурудзи, а є другою найбільш використовуваною для споживання людиною. Китай є найбільшим світовим виробником пшениці, зібравши понад 2,4 млрд. т протягом останніх 20 років, що становить близько 17% від загального виробництва. Але через війну між росією та Україною виникли серйозні проблеми на світовому ринку пшениці та суміжних галузях. Це може призвести до дефіциту продуктів харчування в усьому світі [2].

Починаючи з початку російської агресії, світ став відчувати недостатність української пшениці, оскільки Україна займає 7-е місце в світовому виробництві та 5-е місце в експорті цієї зернової культури. За даними на травень 2022 року, з України було експортовано близько 19 млн т пшениці, що становить 8% у світовій торгівлі. Прогнозується, що у 2022/23 МР експорт пшениці з України складе 10 млн т. Пшениця займає друге місце серед зернових культур у світі, а виробництво її досягло нового рекорду у 779,3 млн т за 2021/22 МР. Очікується, що обсяг споживання пшениці у 2022/23 МР складе близько 774 млн т, що приблизно відповідає попередньому сезону, оскільки внутрішнє споживання на корми у Європейському союзі зросло через зростання цін на кукурудзу, що змушує перейти на пшеницю [6; 7]. Варто зауважити, що прогноз світового виробництва пшениці на 2022/23 МР передбачає новий рекордний рівень в 787,2 млн т або на 1% вище показника попереднього року, (див. рис. 1):

У 2022/23 МР запаси пшениці у світі збільшились на 0,67 млн т і становлять 267,52 млн т.

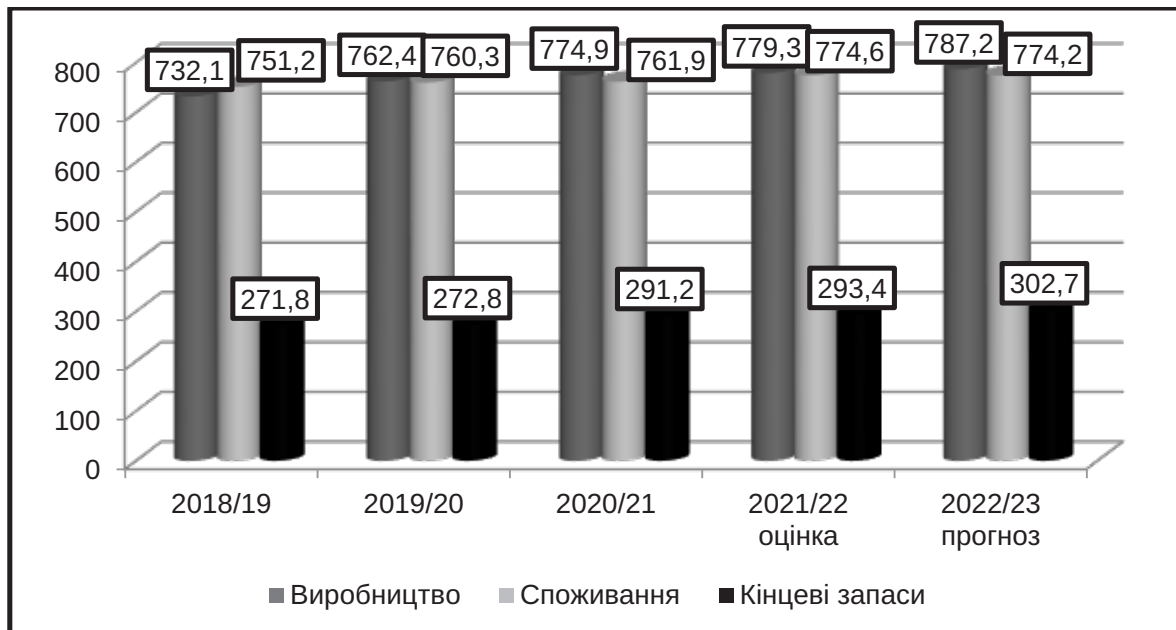

Рис. 1. Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів пшениці в період 2018/22 МР та прогноз на 2022/23 МР, (млн тонн)

Джерело: побудовано авторами за даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО) [7]

Очікується збільшення експорту пшениці на рівні 205,47 млн т, що більше за попередню оцінку. Проте, експорт пшениці з Аргентини, Індії та України може скоротитись у порівнянні з минулим сезоном, хоча в Канаді, Європейському союзу та росії очікуються збільшення поставок. Щодо імпорту, може скоротитись обсяг закупівель з боку Китаю, Ісламської Республіки Іран та Казахстану [6; 7].

Основне підвищення прогнозу запасів пшениці пов'язане з високим урожаєм у ЄС та росії, де сприятливі погодні умови дозволили збільшити виробництво пшениці. У Австралії також очікується майже рекордний урожай, хоча трохи нижче за рекордний рівень минулого року. Незначне зменшення прогнозів виробництва пшениці в Аргентині перебивається переглянутими показниками з надлишком. Україна залишається без змін з прогнозом урожаю пшениці на рівні 20 млн т, що менше на 38% за показник минулого року.

Згідно з даними ФАО, пшеницю вирощують понад 80 країн у всьому світі, і хоча ця культура є дуже поширеною, більшість світового виробництва припадає лише на кілька країн. Трійка лідерів за виробництвом не змінилась і складається з Китаю, Індії та росії. Вони спільно виробляють більше третини всієї пшениці на світі – 321,7 млн т або 41,28%. [6].

У 2021/22 МР до країн-лідерів виробників пшениці ввійшли: Китай (17%), Індія (12,5%), Росія (8,4%), США (8%), Франція (5,4%), Австралія (3,2%), Україна (3,1%), Пакистан (3,4%), Канада та Аргентина – по 4% кожна. Обсяг виробництва країн-лідерів склав понад 80% від загального світового виробництва пшениці у 2021/22 МР [6; 7], (див. рис. 2).

Китай продовжує займати лідируючу позицію у виробництві пшениці, хоча площі під її виробництво зменшуються, а врожайність збільшується. Більшість зерна збувається в межах країни, і лише близько 1 млн т експортується [2].

Головною культурою в Індії є пшениця, частка якої від загального виробництва зернових становить близько 68%. У 2021/22 МР виробництво зернових в Індії побило рекорд в 109,6 млн т через збільшення до 3,52 т/га врожайності. Проте, на виробництво пшениці впливає декілька факторів, таких як зменшення посівних площ, підтоплення посівів зернових, дефіцит добрив, а також спекотна погода. У США пшениця є третьою культурою, після кукурудзи та сої, за посівними площами, валовими доходами та виробництвом у фермерських господарствах [6, 7].

Україна досягла значного успіху у виробництві пшениці в 2021/22 МР, зайнявши в світі сьоме місце з часткою 3,1%. Крім того,

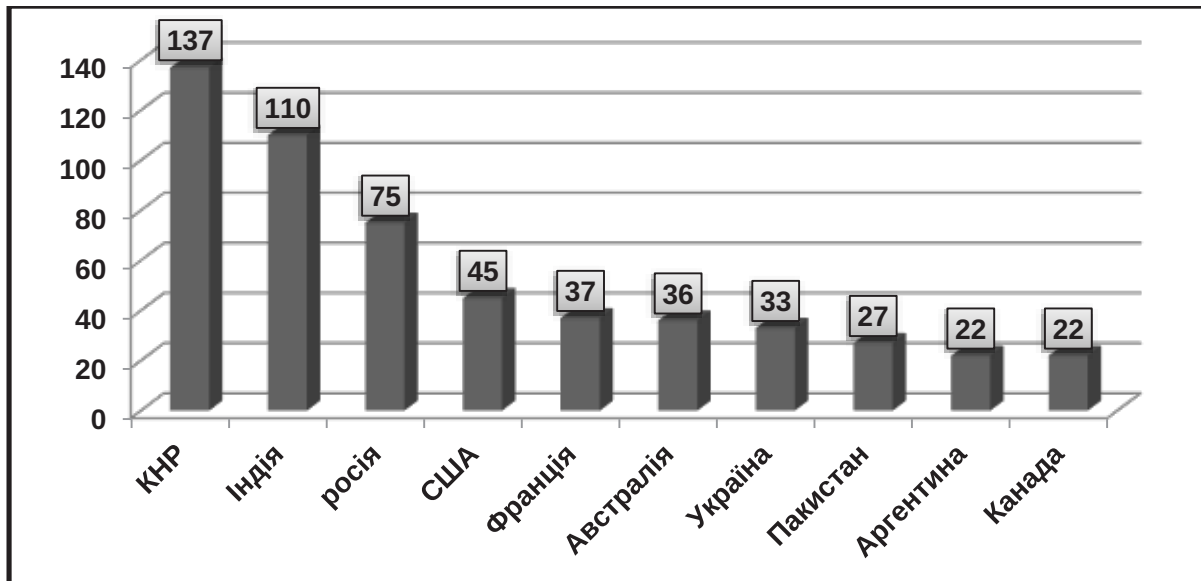

Рис. 2. Основні країни-виробники пшениці в 2021/22 МР, (млн тонн)

Джерело: побудовано авторами
за даними Міністерства сільського господарства США (USDA) [6]

Україна входить до ТОП-5 світових експортерів пшениці. За останній сезон було встановлено новий рекорд з виробництва пшениці – 33,01 млн т, що є на 7,59 млн т більше, ніж результати минулого сезону. Важливу роль у цьому зіграли місцеві опади в різних регіонах України. Загалом, вже другий рік поспіль, у світі збільшуються посівні площі під пшеницею досягнувши загальної площі 222,3 млн га у 2021/22 МР. Індія, росія та Китай є лідерами за площами [6; 7].

За даними Міністерством сільського господарства США (USDA), загальний обсяг міжнародної торгівлі пшеницею в 2021/22 МР зменшився на 3,5 млн т порівняно з попереднім сезоном і склав 199,9 млн т. За останні десять років (з 2011/22 МР) цей показник збільшився на 47%. На наступний 2022/23 МР очікується збільшення торгівлі зі зростанням імпорту в Африці, Південно-Східній Азії та Західній півкулі до 201,3 млн т [6]. За даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО), у 2021/22 МР світовий експорт пшениці склав 195,6 млн т, а доходи від її експорту становили 55,8 млрд дол. США [7].

До п'ятірки лідерів країн-експортерів пшениці в 2021/22 МР відносяться: росія, США, Австралія, Канада, Україна, а також Франція, Аргентина, Німеччина, Румунія та Індія [6; 7], (див. рис. 3):

Згідно з інформацією агентства "АПК-Інформ", експортний потенціал української пшениці в 2022/23 МР (літо-весна) прогнозу-

ється на рівні 12 млн т, що десь на 36% менше, ніж у попередньому 2021/22 МР (18,7 млн т) та на 28% менше, ніж у 2020/21 МР. Таке зменшення експорту пов'язане із скороченням на 39% до 52,3 млн т валового врожаю зернових в Україні у порівнянні з попереднім роком (86 млн т), а також обмеженою пропускною здатністю експортної інфраструктури країни [3].

Єгипет та Індонезія вже кілька років поспіль є основними імпортерами українського зерна. У 2021/22 МР вони придбали 2,9 та 2,5 млн т української пшениці відповідно, що становить 16% та 14% від загального експорту. До трійки лідерів щодо імпорту українського зерна входить Туреччина (збільшення імпорту з 794 до 1900 тис. т в порівнянні з попереднім роком, а збільшення частки у загальному експорті з 5% до 10%). Україна посідає п'яте місце у світі за експортом пшениці в 2021/22 МР та прогнозується збільшення експорту до 19 млн т. Серед країн, які купують пшеницю українського походження, переважають Індонезія, Єгипет, Туреччина, Пакистан, Бангладеш, Ємен, Марокко, Туніс, Саудівська Аравія та Ліван [6; 7], (див. рис. 4):

Згідно зі звітом USDA, очікується, що врожай української пшениці в 2022/23 МР складе близько 19,5 млн т, її експорт 10 млн т, а внутрішнє споживання 10,2 млн т. Врожай кукурудзи прогнозується на рівні 25 млн т, з яких 9 млн т будуть експортовані, а внутрішнє спо-

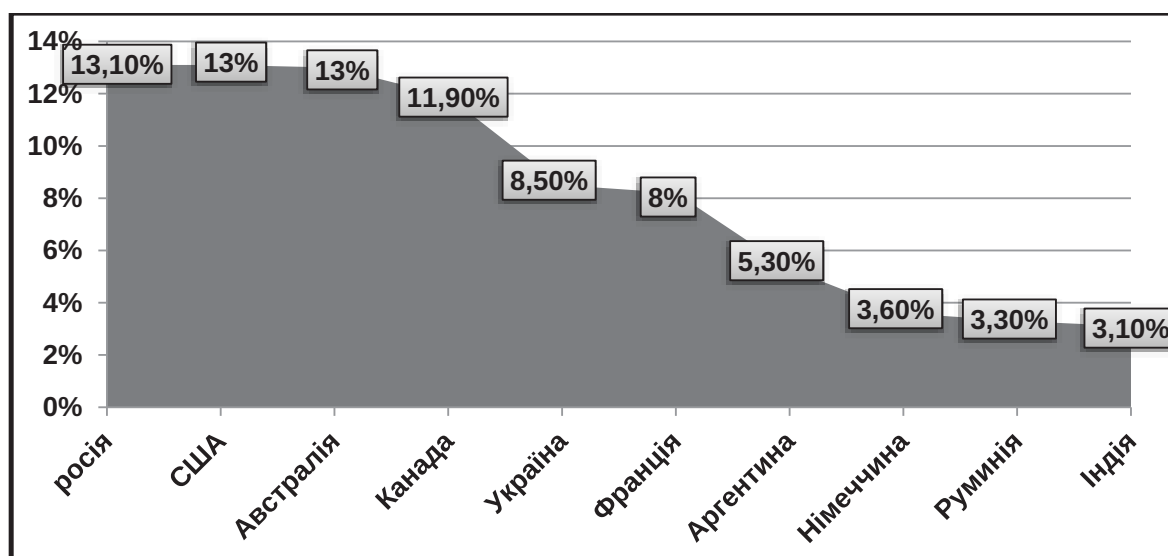

Рис. 3. Основні країни-експортери пшениці в світі у 2021/22 МР, (%)

Джерело: побудовано авторами
за даними Міністерства сільського господарства США (USDA) [6]

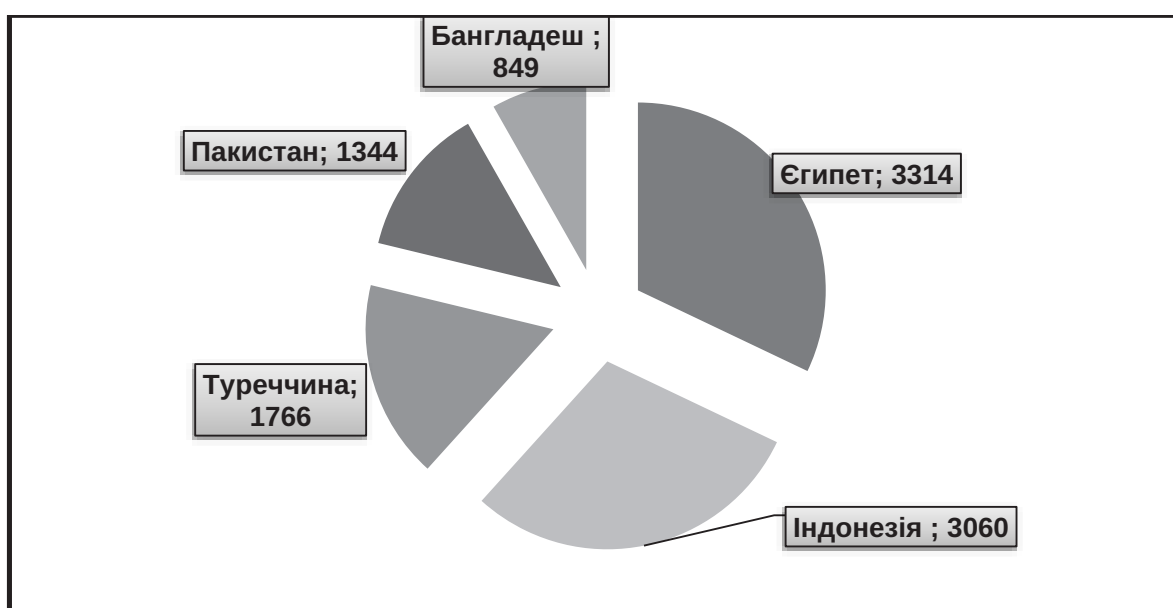

Рис. 4. Основні країни-імпортери української пшениці в 2021/22 МР, (%)

Джерело: побудовано авторами
за даними Міністерства сільського господарства США (USDA) [6]

живання складе 10,7 млн т. Однак, під впливом повномасштабного вторгнення росії в Україну кількість хліба в країнах арабського світу (Єгипет, Ліван, Ємен), де мільйони людей борються за виживання може зменшитися. Відповідно цей регіон має суттєву залежність від поставок української пшениці, а нестача будь-яких основних продуктів харчування призведе до збільшення кількості голодуючих [6]. За прогнозними даними ФАО, обсяг виробни-

цтва фуражних зернових у світі в 2022/23 МР складатиме 1 468 млн т, що 2,8% менше, ніж минулорічний рівень. Очікуване зменшення врожайності кукурудзи в США, через дефіцит опадів, призведе до скорочення посівних площ та до основного зниження загальних запасів зернових [7], (див. рис. 5):

Основними експортерами фуражного зерна є Аргентина, Австралія, Бразилія, Канада, ЄС, росія, Україна та США.

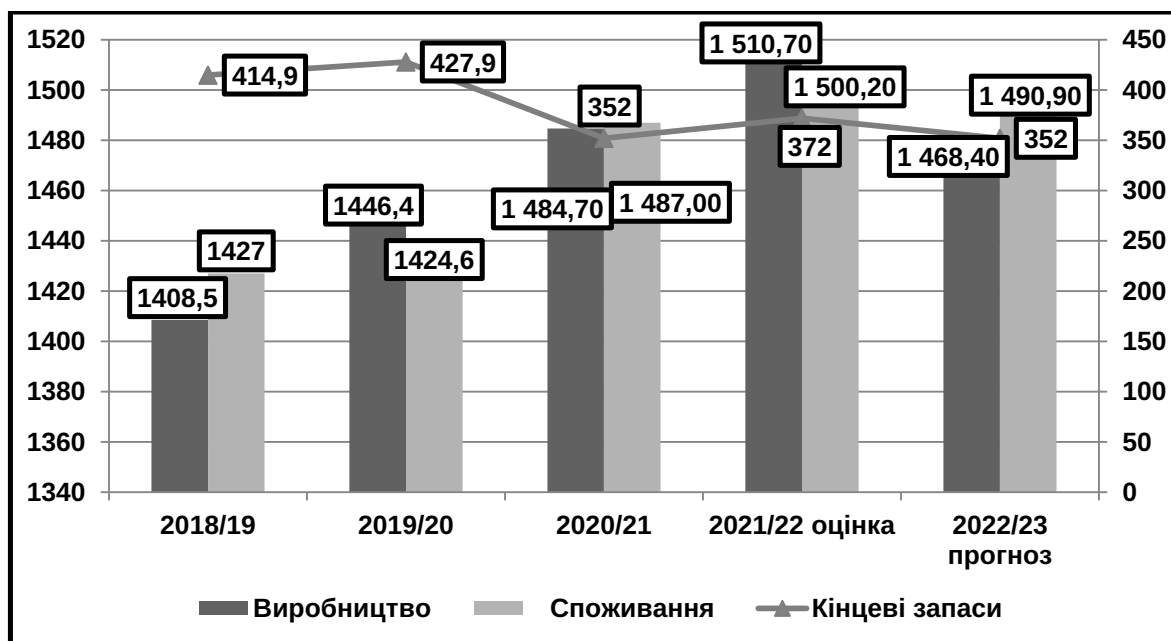

Рис. 5. Динаміка світового виробництва, пропозиції та запасів фуражних зернових культур в період 2018/22 МР та прогноз на 2022/23 МР, (млн т)

Джерело: побудовано авторами за даними Організації з питань продовольства і сільського господарства ООН (ФАО) [7]

Висновки. Таким чином, Україна є важливим гравцем на світовому ринку зерна і має потенціал до збільшення його виробництва та експорту, що є важливим елементом продовольчої безпеки у світі. Наша країна є одним з найбільших експортерів зерна у світі. Важливість поставок зерна з України не може бути недооцінена, оскільки залежать від них понад 400 мільйонів людей у світі. Незважаючи на війну, продукція сільського господарства продовжує бути головним дже-

релом надходження валютної виручки в Україну. Проте, в наступному сезоні 2022/23 можливе зниження частки України в загальному виробництві основних зернових культур з 4% до 2% через скорочення посівних площ під зерновими внаслідок активних бойових дій на деяких територіях, що унеможливує проведення повноцінної посівної кампанії. Однак, Україна все ще увійде до ТОП-10 світових виробників основних зернових культур у 2022/23 МР.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мірошник, Р., & Баглай, І. (2022). Проблеми ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення. *Економіка та суспільство*, (39). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>.
2. Набок І.І. Кон'юнктура світових товарних ринків : навч. посібник. Київ : НАУ, 2018. 193 с.
3. Савенко, І., Седікова, І., & Седіков, Д. (2022). Російсько-український конфлікт: виклики для зернового ринку. *Food Industry Economics*, 14(2). DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>.
4. Побоченко Л.М., Троян В.В. Структура та динаміка світового ринку продовольства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 21. С. 103–112.
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Офіційний сайт. URL: <https://minagro.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2023).
6. Міністерство сільського господарства США. Офіційний сайт. URL: <http://www.usda.gov> (дата звернення: 12.03.2023).
7. Організація з питань продовольства і сільського господарства ООН. Офіційний сайт. URL: <http://www.fao.org> (дата звернення: 12.03.2023).

REFERENCES:

1. Miroshnyk, R., & Bahlai, I. (2022). Problemy rynku zernovykh kultur v Ukraini ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of the cereal market in Ukraine and ways to solve them]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, vol. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24>.
2. Nabok I.I. (2018). Koniunktura svitovykh tovarnykh rynkiv: navch. posibnyk [The state of global commodity markets] Kiev: NAU. (in Ukrainian)
3. Savenko, I., Sedikova, I., & Sedikov, D. (2022). Rosiisko-ukrainskyi konflikt: vyklyky dlia zernovoho rynku [The Russian-Ukrainian conflict: challenges for the grain market]. *Food Industry Economics*, vol. 14, no. 2. DOI: <https://doi.org/10.15673/fie.v14i2.2320>.
4. Pobochenko L. M., Troian V. V. (2018). Struktura ta dynamika svitovoho rynku prodovolstva [The structure and dynamics of the world food market]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, vol. 21, pp. 103–112.
5. Ministerstvo ahrarynoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: <https://minagro.gov.ua> (accessed March 12, 2023).
6. Ministerstvo silskoho hospodarstva SShA [US Department of Agriculture]. Available at: <http://www.usda.gov> (accessed March 12, 2023).
7. Orhanizatsiia z pytan prodovolstva i silskoho hospodarstva OON [Food and Agriculture Organization of the United Nations]. Available at: <http://www.fao.org> (accessed March 12, 2023).